

İsrail 2015

Abdüssamet Pulat

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü]

Özet

2014 yılının son günlerinde alınan erken seçim kararının ardından girilen 2015 yılı, İsrail için iç politikada oldukça hareketli bir yıl olmuştur. Mart ayında yapılan seçimlere kadar partilerin seçim kampanyaları ve liderlerin performansları tartışılırken, seçimlerin ardından ortaya çıkan sürpriz tablo ve yine koalisyon kurma sürecinde yaşanan pürüzler gündemin temel konuları olmuştur. 17 Mart'ta yapılan seçimlerin ardından son 20 yılda olduğu gibi yine sağ partiler üstün çıkmış ve sağ partilerden oluşan yeni koalisyon hükümeti, seçimin mutlak galibi Netahyahu tarafından kurulmuştur. İç politikada yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra Netanyahu'nun ABD'deki Cumhuriyetçi senatörlerin daveti üzerine Beyaz Saray'ın onayı olmadan ABD'ye ziyarette bulunması ve bu ziyaretin iki ülke ilişkilerine etkisi uzun süre tartışılmıştır. Bununla birlikte Ocak ayında bazı Hizbullah komutanlarının Lübnan sınırında İsrail tarafından öldürmesi ve Hizbullah'ın karşı saldırıları yeni bir İsrail-Hizbullah çatışmasını gündeme getirmiştir. Dış politikaya dair diğer bir önemli gelişme ise Türkiye-İsrail ilişkilerinde yaşanmıştır. İkili ilişkilerin normalleşmesi için iki taraf arasında yürütülen müzakerelerde belli şartlar üzerinde anlaşmaya varılmış ve 2010'dan itibaren en alt düzeyde seyreden ilişkilerin normalleşmesi yönünde önemli sinyaller gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsrail | Erken Seçim | ABD | Türkiye.

Israel 2015

Abstract

2015 was an eventful year for Israel which entered it with early elections during the last days of 2014. The election campaigns of Israeli parties until the elections were held in March; the discussion about the performance of political leaders, and the surprising outcome of the elections alongside some problems in establishing a coalition government occupied the political agenda. The right-wing parties again won the elections, held on 17th of March, as they have been winning since the last 20 years. The new coalition government consisting of right parties was formed by Netanyahu, the biggest winner of these elections. Apart from these developments in domestic policy; on the occasion of Republican senators' invitation, though without the approval of the White House, Netanyahu visited the USA. This caused long controversies on both sides. The killing of some Hezbollah militants by Israel in January on the Lebanese border and Hezbollah's counter attack to those killings have revived discussions about a new Israel-Hezbollah conflict. Another important foreign policy development was ascertainable in Turkish-Israeli relations. Namely, Turkey and Israel's achievement of an agreement on some issues paved the way for important conditions on the road to normalization of their relations that were stucked at the lowest level since 2010.

Keywords: Israel, Early Elections, USA, Turkey.

İç Politika Gelişmeleri

2014 yılı Aralık ayında alınan erken seçim kararının ardından 2015 yılının ilk yarısında İsrail'in en önemli gündemi 17 Mart'ta yapılan seçimler, seçimin ardından ortaya çıkan tablo ve yeni hükümetin kuruluş süreci olmuştur. Seçim sistemi ve mevcut siyasi tablo nedeniyle tek parti hükümetlerinin kurulamadığı İsrail'de en son genel seçim 2013 yılının başında yapılmıştı ancak seçimden sonra Başbakan Netanyahu'nun kurduğu koalisyon hükümeti sürekli olarak koalisyon içi krizlerle karşı karşıya kalmıştı. 2014 yılının sonlarına doğru gündeme gelen "Yahudi ulus devleti" yasa tasarısı ve 2015 yılı bütçesi üzerindeki fikir ayrılığı Netanyahu ile koalisyon ortakları arasında yeni bir kriz doğurmuştu. Bu son krizin ardından koalisyon ortaklarıyla ipleri koparan Netanyahu, Aralık ayı başında erken seçim kararı almış ve seçim tarihi olarak da 17 Mart belirlenmişti.

Seçim kampanyası boyunca kendi politikalarını ön plana çıkararak rakiplerini eleştiren siyasi parti liderlerinin hedefinde genel olarak 5 yıldan uzun süredir Başbakanlık koltuğunda oturan Likud Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Benjamin Netanyahu vardı. Özellikle sol ve merkezdeki partiler ülkedeki hayat pahalılığını örnek göstererek Netanyahu'nun popülaritesini azaltmaya çalışmışlardır. Netanyahu ise seçim kampanyasını "İsrail'in güvenliği" üzerine kurmuş ve bunu da daha çok ülkesinin varlığı için tehdit olarak tanımladığı İran ve Hamas üzerinden oluşturduğu söylemlerle yürütmüştür.

17 Mart Seçimleri

İsrail'de ilk hükümetin kurulduğu 1949 yılından 34. hükümetin kurulduğu geçtiğimiz Mayıs ayına kadar geçen 66 yılda 33 hükümet kurulmuştur. Seçimlerin 4 yılda bir yapıldığı bir ülkede ortalama 2 yılda bir hükümetin kurulması istikrarlı hükümetlerin kurulamadığını göstermektedir. Bu durumun sebebi ise İsrail'de uygulanan düşük barajlı seçim sistemi ve ülkenin tamamının tek bir seçim bölgesi sayılmasından kaynaklanmaktadır. 1992 yılına kadar %1

olarak uygulanan seçim barajı 1992 yılında yarım puan artırılmış, 2003 yılında ise %2'ye çıkarılmıştır. Ancak barajın bu oranlara çıkarılması da koalisyon içi krizlere engel olamamıştır. Son olarak geçtiğimiz yıl hükümetin iki önemli ortağı Başbakan Netanyahu ve Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman daha istikrarlı hükümetlerin kurulabilmesi için meclise seçim barajını %1,25 daha artıran yasa teklifini sunmuşlardı. Mart ayında Knesset'ten geçen yasa teklifi ile İsrail'deki seçim barajı %3,25'e yükseltilmiştir.

17 Mart seçimlerinin sonuçlarına dair en çok merak edilen konu da yükseltilen seçim barajının sonuçları nasıl etkileyeceği olmuştur. Seçim barajının yükseltilmesi sonuçlardan daha önce partilerin seçime giden yoldaki politikalarını etkilemiştir. Seçim barajının altında kalma korkusu yaşayan on parti ittifak yaparak dört parti oluşturmuş ve bu şekilde İsrail Meclisi Knesset'e girmeye çalışmışlardır. Bunlardan en önemlisi ise İsrail'de yaşayan Arapların kurmuş olduğu farklı ideolojilere mensup partilerin kurduğu ittifak olmuştur. Sol görüşlü, İslamcı ve milliyetçi ideolojilere sahip bu 4 parti daha önceki seçimlerde de ittifak oluşturmaya çalışmış ancak bunu sadece seçim barajının yükseltildiği 1992 yılında başarabilmişlerdi.¹

Yine seçim barajının yükseltildiği bu yıl aralarındaki farklılıkları bir kenara bırakarak ortak liste oluşturmayı başarmışlardır. Ocak ayı boyunca devam eden görüşmelerin ardından oluşturulan müşterek listeye seçim kampanyasını başlatan Arap siyasetçiler, hedeflerini ise 15 milletvekili çıkararak mecliste etkin bir pozisyon elde etmek olarak açıklamışlardır.² Seçimden önce yapılan anketlerde ve araştırmalarda ittifakın Arap nüfus üzerinde istenilen etkiyi yaptığı görülmüştür. Nitekim anketlere göre Arap seçmenin seçime katılım oranının son seçimlere göre %10 artması öngörülmüştür.³

Seçimi etkileyecek diğer bir önemli ittifak ise Netanyahu'nun son hükümetindeki koalisyon ortağı olan Hatnuah Partisinin lideri Tzipni Livni ile İşçi Partisi lideri Isaac Herzog arasında yapılmıştır. Erken seçim kararının açıklanmasından sadece 1 hafta sonra seçim ittifakı yaptıklarını açıklayan iki lider ittifakın ismini ise "Siyonist Birlik" olarak açıklamışlardır. İki liderin ortak basın toplantısında açıklama yapan Livni, "*ancak bu şekilde hükümet kurabiliriz*" diyerek ittifakın hedefinin hükümet olduğunu dile getirmiştir. Aynı toplantıda hükümet kurmayı başarmaları durumunda 2 yıl dönüşümlü başbakanlık yapacaklarını açıklayan Livni, seçime doğru kendi hakkını Herzog'a devrettiğini açıklayarak seçmenlerin bu duruma karşı olumsuz bakışını gidermeye çalışmıştır.⁴ Uzun yıllardır İsrail siyasetinin başat partisi olduktan sonra 1990'lı yıllarda bu rolünü sağ partilere kapıran İşçi Partisi, 2013 yılında yapılan seçimlerde 15 milletvekili kazanarak üçüncü parti olmuş ve yine sağ partilerin oluşturduğu koalisyon karşısında muhalefette yer almıştı. Livni'nin Kadima Partisi'nden ayrılarak kurduğu Hatnuah ise 6 milletvekili çıkarmış ve Netanyahu'nun oluşturduğu koalisyonda yer alarak hükümet ortağı olmuştu. Siyonist Birliğin seçimlere kadar yapılan anketlerin çoğunda Netanyahu'nun Likud partisiyle başa baş yarışması, hatta çoğunda birinci olarak çıkacağı tahmin edilmesi ittifakın önümüzdeki dönemde İsrail siyasetinin belirleyicilerinden olduğu yorumlarına yol açmıştır.

Seçim kampanyası döneminde ise partilerin gündemi genel olarak 2 temel konudan oluşmuştur: Güvenlik ve ekonomik sorunlar. Başbakan Netanyahu'nun partisi Likud ve benzer ideolojideki sağcı partiler seçim kampanyalarını daha çok güvenlik üzerine kurarken Siyonist Birlik ve eski Maliye Bakanı Yair Lapid'in partisi Yesh Atid gibi solda ve merkezde olan partiler ülkedeki ekonomik sorunları kampanyalarının odağına koymuşlardır. Netanyahu bütün seçim kampanyası boyunca özellikle İran'ın nükleer faaliyetlerinin İsrail için hayati bir tehlike olduğu, Hamas ve Hizbullah gibi örgütlerin İsrail'i yok etme amacıyla olduğu söylemi ile seçmenler üzerinde etkili olmaya çalışmıştır. En büyük rakibi İşçi Partisi'nin Oslo barış sürecinden kaynaklanan kötü imajını da kullanan Netanyahu, Siyonist Birliğin iktidara gelmesinin İsrail için bir felaket olacağını iddia etmiştir.

Netanyahu'nun seçime 2 hafta kala ABD ile İsrail arasında bir protokol krizine neden olan Kongre ortak oturumundaki konuşması ve bunun İsrail'de canlı yayınlanması da iç politikaya yönelik bir hamle olarak yorumlanmıştır. Kampanyanın sonuna doğru özellikle sağ seçmene hitap eden Netanyahu, Filistin-İsrail barış sürecine yönelik çözümsüzlük söylemini benimsemiştir. Seçimlerden bir gün önce Doğu Kudüs'teki bir Yahudi yerleşim yerinde ve sonrasında İsrail'den Maariv gazetesinin internet sayfasına konuşan Netanyahu, seçilmesi halinde Filistin diye bir devletin olmayacağını ve Filistin yönetimi altındaki Doğu Kudüs'te binlerce yerleşim yeri kuracağını açıklamıştır.⁵

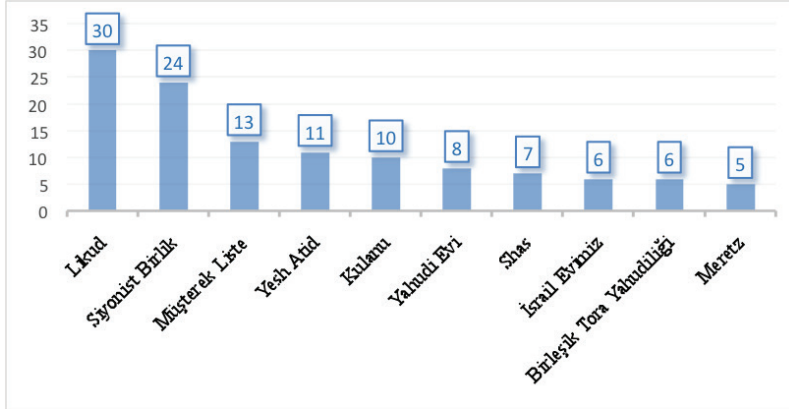
Solda ve merkezde yer alan partilerin kampanyalarının odak noktalarında ekonomik ve sosyal sorunlar bulunurken güvenlik konularında ise Netanyahu'nun söylemlerine eleştiriler getirmiş ve İsrail'in güvenliği için ABD ile birlikte hareket edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Netanyahu'nun güvenlik odaklı söylemlerine karşın kendisinin 2009 yılından itibaren iktidarda olmasına rağmen İsrail'in güvenlik sorunlarının hiç birine çözüm bulmadığını, aksine bu sorunları kullandığını belirterek eleştirmişlerdir. Ülkede özellikle son 4-5 yıldır baş gösteren konut fiyatlarındaki pahalılığa karşı çözümler sunan sol ve merkezde yer alan partiler; düzenli vergilerin düşürülmesi, yeni konut projelerinin geliştirilmesi, genç nüfusa daha fazla iş imkânı sunulması için projeler geliştirmiş ve kampanya boyunca bu projelerini anlatmışlardır.

Bu seçimde ittifak kurarak tek liste halinde seçime girecek olan Arap partileri ise İsrail'de yaşayan Arapların sorunlarının çözümü için seçimlere daha fazla katılım göstermelerini istemişlerdir.⁶

17 Mart'ta yapılan ve İsrail'in 20. dönem meclisini belirleyecek olan seçimlere toplam 26 parti katılmıştır. Seçimlere giren partiler arasında sol görüşlü partiler olduğu gibi İsrail'deki radikal Yahudiler tarafından desteklenen aşırı sağcı partiler de katılmıştır. Bu partiler dışında kalan tek taraf ise İsrail'de yaşayan Arapların kurduğu partilerin oluşturduğu müşterek liste olmuştur. Son olarak seçime kadar yapılan kamuoyu yoklamalarının birçoğu Siyonist Birliğin ipi göğüsleyeceğini öngörürken son 2 seçimin galibi Likud'un ikinci olacağını tahmin etmiştir.⁷

Seçim Sonuçları ve Hükümetin Kurulması

Yoğun kampanya döneminin ardından İsrail seçmeni 2 yıl aranın ardından 17 Mart Salı günü tekrar sandığa gitmiştir. Seçimlere katılım oranı bir önceki seçimlere göre önemli bir artış göstererek %71,8'e yükselmiştir. Seçim aşamı sonuçlarının büyük oranda belli olması ile sürpriz denecek bir durumla karşılaşmış ve Başbakan Netanyahu'nun partisi Likud önemli bir seçim zaferine imza atmıştır. Yüzde 23,7 ile 30 milletvekili kazanan Likud Partisi, en önemli rakibi olan Siyonist Birlikten 6 milletvekili daha fazla çıkarmayı başarmıştır.⁸ Likud'un Lieberman'ın İsrail Evimiz Partisi'yle ittifak kurarak girdiği 2013 seçimlerinde 31 milletvekili kazandığı düşünüldüğünde bu seçimlerde kazandığı milletvekili sayısı başarısını gösterir niteliktedir. Seçime kadar yapılan anketlerin büyük çoğunluğunda Likud'un birkaç puan önünde yarışı önde götürdüğü görülen Siyonist Birlik ise beklentilerin altında bir oy oranı (%18,7) ile 24 milletvekili kazanabilmiştir.⁹

Grafik: 17 Mart Genel Seçim Sonuçları Sonrasında Partilerin Elde Ettiği Milletvekili Sayıları

Seçime ittifak kurarak giren Arap partilerinin temsilcilerinin oluşturduğu müşterek liste ise oyların %10,9'unu alarak 13 milletvekili ile Knesset'e girmeye hak kazanmıştır. Her ne kadar istedikleri 15 milletvekili sayısına ulaşamamaları da birlik halinde ve üçüncü büyük grup olarak meclise girmeleri Arapların etkin konuma gelmelerini sağlamıştır. Bir önceki seçimde ikinci parti olarak büyük bir sürprize imza atan ve Netanyahu'nun koalisyon ortağı olan Yair Lapid'in partisi Yesh Atid ise %8,7 oy oranı ile 11 milletvekili kazanabilmiştir. Kulanu (%7,41), Yahudi Evi (%6,41), Shas (%5,8), İsrail Evimiz (%5,17) ve Birleşik Tora Yahudiliği (%5,16) barajı geçerek Knesset'e temsilci göndermeyi başaran diğer sağ partiler olurken sol ideolojiye sahip Meretz Partisi (% 3,89) barajı az bir farkla geçerek 5 milletvekili elde etmiştir.¹⁰ Yukarıda da bahsedildiği üzere bu seçimler öncesinde en çok merak

edilen konulardan biri yükseltilen seçim barajının sonuçları nasıl etkileyeceği olmuştur. Seçim barajının %2 olduğu seçimlerde 12 parti (bazı partiler ittifak yaparak tek parti çatısı altında seçime katılmıştır.) barajı geçerken bu seçimlerde yine bazıları tek parti çatısı altında olmak üzere 10 parti seçim barajını aşmayı başarmıştır. Meclise daha az partinin girmesi en azından yeni kurulacak hükümet için daha az partinin pazarlıklara dâhil olmasını sağlamış olsa da İsrail'in ihtiyaç duyduğu istikrarlı hükümetlerin kurulmasına çok büyük katkı sunmayacağı anlaşılmaktadır.

Seçim sonuçlarının İsrail siyasetine dair gösterdiği diğer bir özellik ise sağ partilerin hakimiyeti olmuştur. 1990'lardan itibaren siyasete ağırlığını koyan ve seçimlerde çoğunluğu yakalamayı başaran sağ partiler geçen seçimlere oranla bu seçimde oylarını artırmayı başarmışlardır. Yüz yirmi sandalyeli Knesset'e toplamda 67 milletvekili sokmayı başaran sağ partiler doğal olarak da kurulacak koalisyon hükümetinin en güçlü adayları durumuna gelmişlerdir.

Seçimlerden sonra tüm İsrail basınının seçim sonuçlarıyla ilgili ortak tespiti ise anket şirketlerinin yanılması olmuştur. Seçimlere kadar iki haftada bir yayınlanan hemen hemen bütün anketlerde Likud Partisinin 23-25 arası milletvekili kazanması ve seçimi Siyonist Birliğin arkasında ikinci bitirmesi tahmin edilirken sonuçlar bu tahminleri boşa çıkarmıştır. Bunun yanı sıra bu seçimlerde geçtiğimiz seçimlere oranla seçmenin ekonomik konulara daha fazla ağırlık verdiği anket şirketleri tarafından açıklanmış; ancak kampanya boyunca ekonomik konulara çok değinmeyen Netanyahu önemli bir zafer kazanmıştır.¹¹

İlk sonuçların gelmesinin ardından parti binasının önünde partililere seslenen Likud lideri Netanyahu, tüm olumsuzluklara rağmen büyük bir zafer kazandıklarını ifade ederken güçlü bir koalisyon kurma görevinin kendilerini beklediğini dile getirmiştir.¹² Seçimi ikinci tamamlayan Siyonist Birliğin liderlerinden İşçi Partisi Başkanı Herzog ise uzun zaman sonra ilk defa bu kadar yüksek bir milletvekili sayısına ulaştıklarını hatırlatarak partisi açısından sonuçları başarı olarak addetmiştir.¹³

Kesin seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından hükümet kurma görevini Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin'den alan Netanyahu, hızlı bir şekilde hükümet kurma görüşmelerine başlamıştır. Doğal olarak önceliği kendi partisinin politikalarına daha yakın olan sağ partilere veren Netanyahu'nun hükümeti kısa sürede kurması tahmin edilirken koalisyon pazarlıkları beklenenden uzun sürmüştür. Hükümeti kurma noktasında radikal sağda yer alan partiler Shas ve Birleşik Tora Yahudiliği ile anlaşılan Netanyahu, sonrasında ise eski Likud partili Moshe Kahlon'u ikna etmeyi başarmıştır. Bu partilerin dışında ise Netanyahu'nun eski ortağı Lieberman'ın partisi Evimiz İsrail ve Naftali Bennet'in lideri olduğu Yahudi Evi partisi kalmıştır. Bennet ile Netanyahu sağcı bir hükümet kurma konusunda fikir birliğine varırken Bennet'in aşırı sağcılara verilen bakanlıklar ve adalet bakanlığını kesin olarak istemesi pazarlıkların son ana kadar devam etmesine neden olmuştur.¹⁴ Netanyahu'nun

hükümeti kurmak için sahip olduğu sürenin bitmesine birkaç gün kala bir basın toplantısı düzenleyen Lieberman'ın yeni hükümette olmayacağını açıklamasıyla Neanyahu için sağ partilerden tek alternatif Yahudi Evi Partisi kalmıştır.¹⁵ Lieberman'ın kararının ardından eli oldukça güçlenen Bennett, yeni hükümeti kurmak için verilen sürenin bitmesinden bir gün önce Netanyahu'ya adalet bakanlığının kendi partisine verilmemesi durumunda koalisyona girmeyeceği restini çekmiştir.¹⁶ Kalan kısa sürede Bennett'i ikna etmekten başka tercihi kalmayan Netanyahu, Adalet Bakanlığı konusunda Bennett'in isteğini kabul ederek 6 Mayıs'ta verilen sürenin bitimine saatler kala yeni hükümeti kurmuştur.¹⁷

İsrail'in otuz dördüncü hükümetinde Başbakanlığın yanı sıra Dışişleri Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığını da üstlenen Netanyahu, yeni kabinesinde bunun dışındaki on bakanlığı kendi partisinden isimlere, üçer bakanlığı Yahudi Evi ve Kulanu Partilerine, iki bakanlığı Shas partisine ve bir bakanlığı da Birleşik Tora Yahudiliğine vermiştir. Lieberman'ın yer almadığı bu yeni hükümet 14 Mayıs'ta güvenoyu alarak göreve başlamıştır.¹⁸

Dış Politikadaki Gelişmeler

ABD ile İlişkiler

2015 yılı, İsrail ile uzun yıllar uluslararası arenada kendisinin en büyük destekçisi olan ABD arasındaki ilişkilerin en sorunlu dönemlerden birinin yaşanmasına şahit olmuştur. Her ne kadar Obama döneminde ABD-İsrail ilişkileri eskisi kadar iyi olmasa da 2015 yılında yaşanan bazı gelişmeler iki ülke arasındaki ilişkiler açısından ilk olmuştur. Bu durumun temel sebebi ise geçtiğimiz 2 yılda ilişkileri olumsuz yönde etkileyen ABD'nin başını çektiği P5+1 ülkeleri ile İran arasında yürütülen müzakerelerdir. 2013 yılının sonlarına doğru bu ülkelerle İran arasında müzakereler konusunda geçici anlaşmaya varılması ile birlikte Başbakan Netanyahu müzakereleri sert bir dille eleştirmeye başlamış ve tarihi bir hata olarak tanımlamıştı. Bu durum 2014 yılı boyunca da İsrail ve ABD ilişkilerinin seyrini belirleyen –yarım kalan Filistin-İsrail barış görüşmeleri ile birlikte– etkenlerden biriydi. 2015 yılında ise nükleer müzakerelerde artık sona gelmesi ve anlaşmaya varılacağıın anlaşılması Netanyahu'nun müzakerelere yönelik eleştirilerinin dozunu yükseltmesine neden olmuştur. Ancak Obama'nın nükleer müzakereler konusunda ısrarcı olması ve İsrail'in askeri seçenekler dışında herhangi bir seçenek sunamaması iki ülke arasında ortak bir nokta bulunamamasına neden olmuştur.

Ocak ayının sonlarına doğru ABD Temsilciler Meclisi'nin Cumhuriyetçi Başkanı John Boehner'in Beyaz Saray'a danışmadan İsrail Başbakanı Netanyahu'yu Mart ayında yapılacak olan Kongre ve Temsilciler Meclisinin ortak toplantısına davet etmesi hem ABD iç siyasetindeki tartışmaları körüklemiş hem de İsrail ile ABD arasında yeni bir gerginliğe neden olmuştur. Teamüller göz önüne alındığında Temsilciler Meclisi Başkanı'nın başka bir

ülkenin liderini ABD'ye davet ettiğinde Beyaz Saray'a danışması gerekiyordu ancak Cumhuriyetçi başkan bu durumu göz ardı etmiştir. Netanyahu'nun da daveti kabul etmesiyle Beyaz Saray adeta by-pass edilmiştir. Bunun üzerine açıklama yapan Beyaz Saray Sözcüsü John Earnest ise prosedürlerin açık bir şekilde ihlal edildiğini söyleyerek iki ülke arasında yaşanan "Protokol krizini" doğrulamıştır. Bu açıklamadan kısa bir süre sonra ise Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada Başkan Obama'nın İsrail'de yapılacak seçimleri etkilememek için Netanyahu ile görüşmeyeceği bildirilmiştir. Beyaz Saray'dan yapılan bu açıklamanın ardından Dışişleri Bakanlığı sözcüsü de Dışişleri Bakanı Kerry'nin Netanyahu ile görüşmeyeceğini açıklamıştır. En üst düzeyden gelen bu tepkiler üzerine açıklama yapan Boehner, ABD Kongresi'nin bu kararı tek başına alabileceğini iddia etmiş ve Netanyahu'nun konuşmasının İran ile yapılan nükleer müzakereler üzerine olacağını da açıkça söylemiştir.¹⁹ ABD'nin resmi makamlarından yapılan açıklamalara cevap veren Netanyahu ise İran'ın nükleer silaha sahip olmamasının görevi olduğunu ifade ederek "*bunun için davet edildiğim yere gideceğim*" açıklamasında bulunmuştur. Konuşmasının devamında İran ile yapılan müzakerelerin İran'ın nükleer silah edinmesini kolaylaştıracağını iddia eden Netanyahu, İran'ın Ortadoğu'da yayıldığını ve artık daha tehlikeli olduğunu iddia etmiştir. Bu açıklamadan birkaç gün sonra CNN International'a bir mülakat veren ABD Başkanı Obama Netanyahu'nun ülkesinde yapılacak erken seçimlere iki hafta kala ABD'ye ziyarette bulunmasının 'uygunsuz' olduğunu ifade etmiş, İsrail'deki seçimleri etkilememek için Netanyahu ile görüşmeyi reddettiğini dile getirmiştir. Ziyarete ilişkin ABD tarafından en sert tepki ise Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Susan Rice'tan gelmiştir. Netanyahu'nun ülkesindeki seçimlere iki hafta kala üstelikte protokol kurallarını aşarak ABD'ye gelmesinin sadece talihsizlik olmadığını söyleyen Rice, ziyaretin ABD-İsrail ilişkilerinin dokusu için yıkıcı etkisi olabileceğini ifade etmiştir.²⁰

ABD ve İsrail arasındaki ilişkiler için bir ilk olan protokol krizi bir yandan ABD iç siyasetinde tartışma yaratırken diğer yandan da İsrail'de erken seçim için kampanya yürüten muhalefet partilerinin tepkisini çekmiştir. Özellikle kurdukları ittifakın ardından Netanyahu'nun seçimlerdeki en güçlü rakipleri olması beklenen Siyonist Birliğin liderleri İsaac Herzog ve Tzipni Livni, Başbakan Netanyahu'yu fevri davranarak İsrail'in ABD ile ilişkilerini tehlikeye atmakla itham etmiştir. Seçim kampanyası boyunca Netanyahu'nun Kongre'de yapacağı konuşmanın ABD ile ilişkileri kötüleştirmekten başka bir işe yaramayacağını ifade eden Herzog, Netanyahu'nun İran'ı engellemek için Obama'nın politikasını eleştirmek yerine müzakerelerden daha iyi bir anlaşma çıkarma hedefinde onunla birlikte çalışması gerektiğini söylemiştir. Herzog'un ortağı Livni ise Netanyahu'nun ABD'nin içişlerine karışarak iki ülke arasında anlaşmazlık tohumları ektiğini iddia etmiştir. Seçimlere katılacak olan bazı muhalefet partileri de Netanyahu'nun Kongre'deki konuşmasını İsrail'in güvenliğini teminat altına almaktan ziyade seçimlere yönelik bir hamle olarak değerlendirmişlerdir.²¹ Bu arada Netanyahu'nun tartışmalı

ABD ziyareti başlamadan önce ABD ve İsrail medyasında ABD'nin İran ile yürütülen müzakerelere ilişkin İsrail'i yeterince bilgilendirmediğine dair yapılan haberler Beyaz Saray sözcüsü Earnst tarafından yalanlanırken, sözcü aynı açıklamada İsrail'i ABD'nin nükleer müzakerelerdeki pozisyonunu saptırmakla suçlamıştır.²²

Bu tartışmaların gölgesinde 1 Mart'ta ABD ziyaretine başlayan Netanyahu, ilk olarak Amerikan-İsrail Halkla İlişkiler komitesinde bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında özellikle kendi döneminde yıprandığı iddia edilen İsrail-ABD ilişkileri üzerine açıklamalar yapan Netanyahu, iki ülke ilişkilerinin tarihinin en güçlü dönemlerini yaşadığını ve küçük anlaşmazlıkların bunu gölgeleyemeyeceğini iddia etmiştir. Konuşmasının büyük kısmını iki ülke arasındaki ilişkilere ayıran Netanyahu, Obama'ya saygı duyduğunu belirterek ABD'nin İran'a karşı tutumunu anladıklarını ancak ABD'nin de İsrail'in endişelerini anlamasını beklediklerini ifade etmiştir.²³ Netanyahu'nun AIPAC'te yaptığı konuşmadan bir gün sonra Reuters haber ajansına röportaj veren Obama, ziyaretin iki ülke ilişkilerinde nasıl bir etkisi olacağına dair soruya karşılık: *...İlişkilerimizi sekteye uğratabilir ancak kalıcı bir etkisi olacağını zannetmiyorum...*" diyerek iki ülke arasındaki derin bağlara vurgu yapmıştır. Aynı röportajda Netanyahu'nun İran ile yürütülen müzakereleri eleştirmesine karşı çıkan Obama, Netanyahu'nun müzakerelere dair iddialarının doğru olmadığını örnekler vererek açıklamıştır.²⁴ Bu son açıklamaların ardından sıra iki ülke yönetimleri arasında krize neden olan Netanyahu'nun Kongre ve Temsilciler Meclisi'nin ortak oturumundaki konuşmasına gelmiştir. 3 Mart tarihinde ortak oturumda kürsüye çıkan Netanyahu, konuşmasının önemli bir bölümünü P5+1 ülkeleri ile İran arasında yapılan müzakerelere ve müzakereler sonunda yapılacak anlaşmaya ayırmıştır. İran ile yürütülen müzakerelerin yanlış sonuçlar doğuracağını iddia eden Netanyahu, anlaşmanın İran'ın nükleer silah yapmasını engellemeyeceğini aksine nükleer silah yapmasını garantileyeceğini ifade etmiştir. İsrail'in buna alternatif olarak savaşı göstermediğini dile getiren Netanyahu, bu şekilde yapılacak bir anlaşmanın yerine İran'a daha fazla yaptırım ile baskı uygulanması gerektiğini söylemiştir. Konuşmasında Ortadoğu'daki son gelişmelere de İran üzerinden değinen İsrail Başbakanı, İran'ın hali hazırda Ortadoğu'da yayılmacı bir politika izlediğini söyleyerek eskisinden daha tehlikeli bir İran ile karşı karşıya olduklarını iddia etmiştir. Konuşmasının bir kısmını ise İsrail ve ABD arasındaki ilişkilere ayıran Netanyahu, Başkan Obama ve ABD'ye İsrail'e olan desteklerinden ötürü teşekkür ederek iki ülke arasındaki tarihsel bağlara dikkat çekmiş ve son yaşananların ilişkilerde bir şey değiştirmeyeceğini ifade etmiştir. Aylar öncesinden tartışılmaya başlanan konuşmanın içeriği büyük bir dikkatle takip edilirken bir yandan da temsilciler meclisi üyelerinin ve senatörlerin nasıl hareket edeceği merak konusu olmuştur. Konuşmaya Cumhuriyetçi senatörlerin tamamı katılırken protokol krizi nedeniyle 50'yi aşkın demokrat senatör oturuma katılmamıştır. Oturuma katılan üyelerin Netanyahu'ya konuşma öncesinde, konuşma sırasında ve konuşma sırasında büyük destek vermeleri dikkat çekmiştir. İçerde bunlar yaşanırken meclisin dışında ise bir grup ABD'li Yahudi Netanyahu'nun bütün Yahudiler

adına konuşmadığını söyleyerek konuşmayı protesto etmişlerdir.²⁵

Konuşma hakkındaki değerlendirmesi en çok merak edilen kişi olan Obama'nın değerlendirmesi ise çok çabuk gelmiştir. Beyaz Saray'daki bir toplantı öncesinde gazetecilere açıklama yapan Obama, Netanyahu'nun konuşmasını dinleme fırsatının olmadığını ancak okuduğunu ifade ederek, Başbakan'ın konuşmasında daha önce söylediklerinin dışında bir şey olmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶ Konuşma ABD'den daha fazla İsrail'de gündem olmuştur. Muhafif parti liderleri Başbakan'ın konuşmasının İsrail'de canlı yayınlanmasının, seçim propagandasına dönüştürüldüğünün göstergesi olarak yorumlamışlardır. Siyonist Birliğin lideri İsaac Herzog ise konuşmanın içeriğine dair yaptığı değerlendirmede, Netanyahu'nun konuşmasının İsrail-ABD ilişkilerine zarar vermesinin yanı sıra İsrail'in İran ile yapılacak bir anlaşmada etkinliğini kaybetmesine neden olduğunu ifade etmiştir.²⁷

İki ülke ilişkilerini ilgilendiren bu krizin önemli bir yanı ise nükleer müzakerelerle ilgili ABD iç siyasetindeki tartışmalar olmuştur. P5+1 ile İran arasında İran'ın nükleer programı ile ilgili yürütülen müzakerelerde sona yaklaştıkça ABD'de özellikle Cumhuriyetçi senatörler müzakerelere olan muhalefetlerini sertleştirmiştir. ABD'deki Yahudi lobisinin de Obama'nın İran'a karşı tutumuna muhalif olduğu düşünüldüğünde Netanyahu'nun krize dönüşen son ziyaretinin aslında biraz da ABD iç politikasıyla da alakalı olduğu görülmektedir.

Obama ve Netanyahu arasındaki artık varlığı aşikar olan anlaşmazlık, protokol krizinin ardından bu kez de İsrail seçimleri sonrasında yaşanmıştır. İsrail'de 17 Mart'ta yapılan erken genel seçimleri kazanan Netanyahu'yu seçimden hemen sonra tebrik etmeyen Obama, ancak 3 gün sonra tebrik için Netanyahu'yu aramış ve aynı konuşmada Filistin-İsrail sorunu ile ilgili sert mesajlar vermiştir. Seçimden 2 gün sonra Obama'nın henüz Netanyahu'yu tebrik etmediğini açıklayan Beyaz Saray sözcüsü John Earnest, Netanyahu'nun seçimlerden 1 gün önce iki devletli çözüm olmayacağı yönündeki açıklamalarına karşılık ise "*ABD'nin bundan sonra konuya yönelik pozisyonunu ve izleyeceği yolu gözden geçirecek*" diyerek karşılık vermiştir.²⁸ Bu açıklamadan bir gün sonra Beyaz Saray'dan yapılan açıklamaya göre Netanyahu'yu arayarak seçim zaferinden dolayı tebrik eden Obama, iki ülke arasındaki iş birliğinin önemine vurgu yapmış bunun yanında ABD'nin iki devletli çözümde ısrarcı olduğunu ifade etmiştir. Beyaz Saray'ın resmi açıklamasında normal bir görüşme gibi duran bu olayın perde arkasında ise Obama'nın seçimden önce iki devletli çözüm aleyhine açıklamalar yapan Netanyahu'ya bu konuda ABD'nin pozisyonunu yeniden gözden geçireceğini vurgulamıştır.²⁹ Birkaç gün sonra Huffington Post haber sitesine mülakat veren Obama, Filistin-İsrail meselesi ve Netanyahu ile görüşmesiyle ilgili açıklamalar yapmıştır. Netanyahu'nun seçimden önce yaptığı açıklamalarla insanların Filistin sorununun çözümüne yönelik yapılan müzakerelere inancını kaybedebileceğini ve iki devletli çözümün İsrail'in de menfaatlerine olan tek yol olduğu görüşünde olduğunu da Başbakan'a iletmiş olduğunu açıklamıştır.³⁰

İki ülke liderleri ve üst düzey yetkililerinin hem İran ile yapılan müzakereler hem de Filistin-İsrail meselesi ile ilgili yıl boyu yaptıkları açıklamalarda görüş farklılıkları ortaya konulmuş; ancak bunun yanında iki ülke arasındaki yakın ilişkilerde vurgulanmaya devam edilmiştir. Obama'nın Protokol krizi esnasında yaptığı bir açıklamada söylediği gibi iki ülke arasında yaşanan sorunlar herhangi bir somut aşınmaya neden olmamıştır.

Avrupa Birliği ile İlişkiler

2014 yılında AB üyesi bazı ülkelerin Filistin'i bir devlet olarak tanınması ve İsrail'in işgal ettiği Batı Şeria ve Golan tepelerine ürettiği tarımsal ve sınıai ürünlere yönelik AB'den gelen boykot çağrıları ilişkileri olumsuz yönde etkilemişti. 2015 yılının sonlarına kadar AB ile İsrail arasındaki ilişkilerde önemli bir gelişme yaşanmazken Kasım ayında AB Komisyonu'ndan İsrail'in işgal ettiği topraklarda ürettiği ürünlere etiket zorunluluğu getiren kararın çıkması ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. 11 Kasım'da AB Komisyonu'ndan çıkan kararda, İsrail'in işgal altında tuttuğu Batı Şeria ve Golan tepelerinde ürettiği ürünler AB pazarına sunulurken üzerinden üretim yeri olarak "yerleşimler" etiketi bulunması kararlaştırılmıştır. Bu karar daha önce de AB Komisyonu'nda tartışılmış ancak bazı ülkelerin itirazı üzerine uygulama birlik genelinde değil sadece isteyen ülkeler tarafından gerçekleştirilmişti.³¹ Bu kez hem birlik genelinde uygulanacak olması hem de bu ürünlere karşı birkaç yıldır devam eden boykot tartışmaları İsrail'in daha sert tepki vermesine neden olmuştur.

Kararın ardından açıklama yapan Başbakan Netanyahu, AB'nin dünyadaki diğer toprak mücadelelerine karşı almadığı tavrı İsrail'e karşı aldığını söyleyerek bu çifte standartlı uygulamayı kınadığını ifade etmiştir.³² İsrail'in karara asıl tepkisi ise ay sonunda Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün yaptığı açıklama ile duyurulmuştur. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Emanule Nahson yaptığı yazılı açıklamada, Başbakan Netanyahu'nun AB'nin son kararına tepki olarak Birliğin Filistin-İsrail barış görüşmelerindeki rolünün askıya alınması talimatını verdiğini açıklamıştır.³³ Bu gelişmenin yanı sıra 2014 yılında AB içindeki bazı ülkelerle İsrail arasında diplomatik soruna neden olan Filistin devletini tanıma dalgası 2015 yılında Belçika ve Yunanistan ile devam etmiştir. Belçika Parlamentosu Şubat ayı başında hükümete en uygun zamanda 1967 sınırlarına dayalı Filistin devletini tanıma çağrısı yapmıştır.³⁴ Belçika Parlamentosu'ndan yapılan çağrı yıl içinde hükümet tarafından henüz yanıt bulmazken Aralık ayında Yunanistan da Filistin Devlet'i'ni tanıyan ülkeler arasına girmiştir. Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas'ın Atina'ya gerçekleştirdiği iki günlük ziyaret sırasında Yunanistan parlamentosunda alınan kararla Filistin devleti, Yunanistan tarafından tanınmıştır.³⁵ Bu arada Haziran ayında alınan kararla Katolik Hristiyanlığın merkezi Vatikan da Filistin'i resmen devlet olarak tanımıştır.³⁶

Türkiye ile İlişkiler

2010 yılında gerçekleşen Mavi Marmara saldırısının ardından iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler en alt düzeye inmiş, 2013 yılında ise ABD Başkanı Obama'nın da devreye girmesiyle İsrail Başbakanı Netanyahu dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ı arayarak saldırıdan dolayı bizzat özür dilemiş ve ilişkilerin düzeltilmesi yönünde ilk adım atılmıştı. Bu özürden sonra ikili ilişkilerin normalleşmesi için iki ülke yetkilileri müzakerelere başlamış fakat 2014 yılında İsrail'in Gazze'ye düzenlediği "Koryucu Hat Operasyonu'nun" ardından Türkiye görüşmeleri bitirmişti.

2015 yılında da İsrail-Türkiye ilişkileri en alt düzeyde seyrederken iki ülke ilişkilerine dair ilk gelişme Haziran ayında Roma'da gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu ile İsrail'in Dışişleri Direktörü Dore Gold iki ülke ilişkilerinin normalleşmesine yönelik gizli bir görüşme gerçekleştirmişlerdir. Görüşme ilk olarak İsrail mediasından Haaretz gazetesinin haberiyle gündeme düşerken toplantının içeriğine dair ilk açıklama Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'ndan gelmiştir.³⁷ Haberin yayınlanmasından 2 gün sonra gazetecilere bir açıklama yapan Çavuşoğlu, görüşmeyi doğrularken müzakereler devam etse de İsrail gerekli adımları atmadan herhangi bir şekilde normalleşme olmayacağını ifade etmiştir.³⁸ Roma'da gerçekleşen gizli toplantıya dair haberler sıcaklığını korurken birkaç gün sonra ilginç bir gelişme yaşanmıştır. Türkiye'den Kudüs'e ziyarette bulunmak için Tel Aviv havalimanına inen aralarında 4 tane gazetecinin de bulunduğu 9 Türk vatandaşı herhangi bir neden gösterilmeden İsrail polisi tarafından gözaltına alınmıştır. Gözaltına aldığı isimleri 9 saat sorguya çeken İsrail polisi, sorgularının ardından bu kişilerden TRT mensubu 2 gazeteci hariç diğer 7 kişiyi sınır dışı etmiş ve 10 yıl boyunca İsrail'e girişlerini yasaklamıştır. Olayın ardından harekete geçen Dışişleri Bakanlığı İsrail Maslahatgüzarını bakanlığa çağırarak izahat istemiştir. Maslahatgüzar ile görüşülmesinin ardından Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada İsrail, vizeleri olmasına rağmen Türk vatandaşlarına karşı gösterdiği tutumundan dolayı kınanmıştır.³⁹ Bu gelişmelerin ardından basına yansıyan herhangi bir görüşme olmazken Roma görüşmesinde İsrail'i temsilen bulunan İsrail Dışişleri Bakanlığının önemli isimlerinden Dore Gold sonraki aylarda yaptığı açıklamalarda İsrail'in Türkiye ile ilişkilerini normalleştirmek istediğini birkaç kez dile getirmiştir.⁴⁰

2015 yılında iki ülke ilişkilerine dair bir iyileşme beklenilmezken yılın son haftalarında sürpriz bir gelişme yaşanmıştır. 14 Aralık günü Türkmenistan'a yaptığı resmi ziyaret dönüşü uçakta gazetecilere açıklama yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye-İsrail ilişkilerine dair bir soruya verdiği cevapta; Türkiye ile İsrail'in ilişkilerinin normalleşmesinin bölge için çok faydalı olacağını söylemiş ancak Türkiye'nin ilişkilerin normalleşmesi için öne sürdüğü şartları hatırlatmıştır.⁴¹ Bu açıklamadan birkaç gün sonra İsrail'in Kanal 10 televizyonunun duyurduğu habere göre Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu ile Netanyahu'nun özel temsilcisi Joseph Ciec-

hanover ve Mossad'ın gelecek dönemdeki şefi olması beklenen Yossi Cohen arasında İsviçre'nin Zürich şehrinde gerçekleşen gizli görüşmelerin ardından ilişkilerin normalleşmesi hedefiyle belli bir taslak metin üzerinde anlaşılması ancak henüz sonuca ulaşılamamıştır. İsrail medyasından Haaretz'e konuşan İsrail Dışişleri Bakanlığından bir yetkili görüşmelerin olumlu bir atmosferde gerçekleştiğini ve 5 madde üzerinde anlaşıldığını; ancak son aşamaya henüz gelinmediğini ifade etmiştir. Bir sonraki toplantının muhtemelen Ocak ayında gerçekleşeceğini söyleyen yetkili, son sözün ise liderler tarafından söyleneceğini açıklamıştır. İsmi açıklanmayan dışişleri yetkilisi müzakerelerde anlaşılan 5 maddeyi ise şu şekilde sıralamıştır⁴²;

- İsrail Mavi Marmara saldırısında hayatını kaybeden ve yaralananlar için toplam 20 milyon dolar tazminat ödeyecek,
- İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler en üst düzeye çıkarılacak, yani Türkiye ve İsrail Tel Aviv ve Ankara'ya büyükelçiler gönderecek,
- TBMM'den çıkarılacak yasa ile Mavi Marmara saldırısına katılan İsrail ordusuna mensup subay ve askerlere karşı açılan bütün davalar kapatılacak ve yeni davaların açılması da engellenecek,
- Türkiye'de bulunan Hamas üyesi Salah Aruri sınır dışı edilecek (İsrail, Aruri'nin Batı Şeria'da İsrail vatandaşlarına karşı gerçekleştirilen saldırıları yönettiğini iddia ediyordu. Anlaşmanın ardından Türk baskınında Aruri'nin Türkiye'yi zor durumda bırakmamak için ülkeden ayrıldığını iddia edilirken, İsrail Başbakanı Netanyahu Aruri'nin Türkiye tarafından sınır dışı edildiğini iddia etmiştir.⁴³
- Son olarak Türkiye İsrail'in Doğu Akdeniz'de bulunan doğalgaz rezervlerinin üretime dönüştürülmesinin ardından İsrail'den doğalgaz ithal edecek ve İsrail, Türkiye'den geçecek bir boru hattı ile Avrupa'ya doğalgaz ihraç edebilecek.

Türkiye ve İsrail arasında yürütülen müzakereler iki ülke medyasında da yoğun olarak tartışılırken son olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı sözcüsü İbrahim Kalın haftalık basın toplantısında Türkiye ile İsrail arasında yürütülen müzakerelere dair açıklama yapmıştır. Türkiye'nin ilişkilerin normalleşmesi için öne sürdüğü 3 şarta vurgu yapan Kalın, özür şartının yerine getirildiğini, tazminat şartı için görüşmelerde mesafe kat edildiğini ancak Gazze'ye uygulanan ambargo kaldırılmadan ya da hafifletilmeden iki ülke ilişkilerinde normalleşme olmayacağını ifade etmiştir. Müzakerelerin devam ettiğini dile getiren Kalın, müzakerelerden iki ülke ilişkilerine dair olumlu bir sonuç çıksa da Türkiye'nin Filistin halkının haklı davasının yanında yer almaya devam edeceğini vurgulamıştır.⁴⁴

İki ülke arasında gizli olarak yapılan müzakerelerde anlaşılan maddelerden özellikle beşincisi oldukça dikkat çekicidir. Zira diğer maddeler ilişkilerin normalleşmesi için iki ülkenin atması gereken adımları sıralarken doğalgaz konusu ilişkilerin düzeltilmesinin ardından iki ülkenin doğalgaz

konusunda stratejik bir işbirliğine gireceklerini göstermektedir. İsrail 2009 ve 2010 yıllarında Doğu Akdeniz'deki Tamar ve Leviatan sahalarında bulduğu 950 milyar m³ doğalgazı ihraç etmek için şu ana kadar bir yol bulamadı. Tıpkı Güney Kıbrıs'ın bulunduğu rezervler de olduğu gibi bu doğalgaz için de en uygun seçenek Türkiye üzerinden geçen bir boru hattı ile Avrupa'ya taşınması olarak görülüyor. Ancak İsrail'in Türkiye ile ilişkilerinin son 5 yıldır kötü olması İsrail'in bu seçeneği kullanmasının önündeki engel olarak görülüyor. Türkiye ise düşürülen savaş uçağı nedeniyle Rusya ile ilişkilerinin bozulmasının ardından bir kez daha enerji handikabıyla yüzleşmek durumunda kaldı. Her ne kadar doğalgaz sözleşmeleri uzun dönemli ve bağlayıcı olsa da bu konuda risk almak istemeyen Türkiye, doğalgazda kaynak ülkelerini çeşitlendirmek için önce Azerbaycan ile olan TANAP projesinin hızlandırılması için adım attı daha sonra ise Katar'la bir doğalgaz ithalatı için ön anlaşma yaptı.⁴⁵ İki ülkenin enerji alanında yaşadığı sorun ilişkilerin normalleşmesi durumunda önemli bir ortaklığa dönüşebilir. Zira İsrail'in Doğu Akdeniz'de bulunduğu doğalgazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya ihraç etmesi hem Türkiye'nin kaynak çeşitliliğini artırmasını sağlamış olacak hem de Türkiye enerji stratejisinin önemli bir ayağı olan "enerji koridoru" olma hedefinde ciddi bir adım atmış olacaktır. İsrail'in ise rezervlerini değerlendirmek için önündeki tek seçenek Türkiye görünüyor. Zira diğer seçenekler hem daha maliyetli hem de Hizbullah ile arasındaki çatışma riskinden dolayı güvenlik zafiyeti taşıyor. İlişkilerin normalleşmesi ve düşünülen projenin hayata geçirilmesi İsrail'in rezervlerini en güvenilir ve en az maliyetli Türkiye'ye ve Avrupa'ya ihraç etmesini sağlayacak.

Bölgesel İlişkiler

Suriye'de 4 yıldır devam eden iç savaşa müdahil olmayan, ancak dikkatli bir şekilde savaşın gidişatını takip eden İsrail, zaman zaman da operasyonel gücünü kullanarak Suriye hava sahasına girerek kendisi için tehdit olduğunu düşündüğü hedefleri bombalamıştır. 2015 yılında da bu politikasını sürdüren İsrail, 19 Ocak'ta Golan tepelerinin Suriye kontrolündeki bölgede bir askeri konvoyu vurmuştur. Ancak saldırıda ölenler arasında Hizbullah mensubu üst düzey komutanların da olduğunun açıklanmasıyla, saldırının "Ortadoğu'da yeni bir İsrail-Hizbullah çatışması yaratır mı" sorusunu akla getirmiştir. Olayın ardından açıklama yapan Hizbullah, İsrail'in saldırısında 6 üyesinin öldüğünü açıklarken bu kişiler arasında 2008 yılında Suriye'de suikasta uğrayan örgütün iki numaralı ismi İmad Mugniye'nin oğlu Cihad Mugniye'nin de olduğu açıklanmıştır. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi ise saldırıda ölenlerden birinin İran Devrim Muhafızları'na mensup olduğunu açıklamıştır. İsrail'in Kanal 10 televizyonuna konuşan bir İsrail Ordusu mensubu ise saldırıya dair yaptığı açıklamada saldırıda ölenlerin İsrail'i hedef alan teröristler olduğunu açıklamıştır. Saldırdan birkaç gün önce İsrail'in Suriye topraklarındaki saldırılarla ilgili açıklama yapan Hizbullah lideri Hasan Nasrallah, saldırıların

rejim yanlısı güçleri hedef aldığını iddia ederek İsrail'in saldırılara devam etmesi durumunda karşılık vereceklerini açıklamıştır.⁴⁶

Saldırı İsrail tarafından işgal edilen Golan tepelerinin Suriye tarafında yer alan Kuneytra bölgesinde gerçekleşmiştir. İsrail'in bu bölgedeki saldırılarının temel hedefi ise Kuneytra bölgesinde askeri olarak güçlü bir tehdit görmek istememe düşüncesi olmuştur. Hizbullah'ın ya da Nusra gibi grupların bölgenin kontrolünü ele geçirmesinden çekinen İsrail, zaman zaman yaptığı saldırılarla bunu engellemeye çalışmaktadır. Ancak hem saldırıda ölenlerin Hizbullah'ın üst düzey isimlerinden olması hem de Nasrallah'ın saldırıdan önceki açıklamaları iki taraf arasındaki çatışma riskini artırmıştır.

İsrail Ordusu saldırının ardından olası bir misillemeye karşılık Lübnan sınırını kapatırken, Demir Kubbe füze savunma sistemini de bölgeye çekmiştir. İsrail'in beklediği saldırı ise 10 gün sonra gerçekleşmiştir. Hizbullah güçleri tarafından İsrail askeri konvoyuna düzenlenen roketatarlı saldırıda 2 İsrail askeri ölümler 7 asker de yaralanmıştır. İsrail ise bu saldırıya karşılık Lübnan sınırları içinde bulunan Seba çiftliklerini bombalayarak karşılık vermiştir.⁴⁷ Son saldırının yeni bir çatışmaya yol açıp açmayacağı merak edilirken İsrail Savunma Bakanı'ndan bu soruya cevap niteliğinde bir açıklama gelmiştir. Saldırıdan bir gün sonra açıklama yapan Bakan Moşe Yalon, Hizbullah'ın dünkü saldırısının ardından BM aracılığıyla kendilerine daha fazla gerginlik istemiyoruz mesajı ilettiğini ifade etmiştir. Bu açıklama Hizbullah tarafından doğrulanmazken, daha sonra açıklama yapan Hizbullah lideri Nasrallah, operasyonun İsrail'e bir mesaj olduğunu, bu mesajında "Bir daha gücümüzü denemeyin" olduğunu söylemiştir.⁴⁸ Bu açıklamaların ardından bölgedeki gerginlik sonra ererken Hizbullah güçlerinin önemli bir kısmının Suriye'de muhaliflerle savaşması İsrail yönetiminin ise erken seçime giderken Hizbullah ile savaşı göze almak istememesi yeni bir çatışmayı önlemiştir.

Suriye'de iç savaş başladıktan sonra özellikle Hizbullah mensuplarına ve Esed güçlerine saldırılar düzenleyen İsrail, Rusya'nın 2015 yılında Suriye'deki askeri varlığını artırmasının ardından Rusya ile karşı karşıya kalmamak ve kendisine yönelik tehdit olduğunu düşündüğü güçlerin daha fazla güçlenmesini önlemek için Rusya ile masaya oturmuştur. Rusya'nın Suriye hava sahasını gözetlemeye başladığı Eylül ayında İsrail ordu mensuplarıyla birlikte Rusya'ya bir ziyarette bulunan Netanyahu, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme sonrası açıklama yapan Netanyahu, iki ülke askeri unsurlarının Suriye'de karşı karşıya gelmesi için Rusya ile anlaşmalarını ifade etmiştir.⁴⁹ Bu ziyaretten yaklaşık iki hafta sonra ise Rusya Genelkurmay Başkan Yardımcısı'nın başkanlığında bir askeri heyet İsrail ordusunun üst düzey isimleri ile Tel Aviv'de iki günlük bir görüşme gerçekleştirmiştir. Toplantının ardından ilk ziyaretin de temel konusu olan iki ülke askeri unsurlarının Suriye'de karşı karşıya gelmemesi için bir güvenlik mekanizması oluşturulmuştur.⁵⁰ Bu anlaşmanın ardından Aralık ayında Suriye'nin başkenti Şam'da hava saldırısı düzenleyen İsrail, Hizbullah komutanı Samir Kantar'ı öldürmüştür. Hizbullah'ın Suriye'de rejimin yıkılma-

ması için muhaliflere karşı savaştığı düşünüldüğünde Rusya'nın bu saldırıya izin vermesi iki ülke arasındaki uzlaşmanın göstergesi olmuştur.⁵¹

İsrail'in bölgede en iyi ilişkilere sahip olduğu ülke olan Mısır ile ilişkilerinde ise önemli gelişmeler yaşanmıştır. Mısır'da ilk kez demokratik seçimlerle Cumhurbaşkanı seçilen Muhammed Mursi döneminde kesilen siyasi ilişkiler, 3 Temmuz darbesinden sonra yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde göreve gelen Abdulfettah Sisi döneminde yavaş yavaş eski haline dönemeye başlamıştır. Mart ayında Washington Post gazetesine verdiği röportajda İsrail ile ilişkilere değinen Sisi, bölgedeki gelişmelerle alakalı olarak İsrail Başbakanı Netanhayu ile sürekli iletişim halinde olduklarını ve ilişkilerinin karşılıklı güvene dayalı olduğunu ifade etmiştir. İsrail ile ABD arasında İran ile yapılan müzakerelerden dolayı yaşanan gerginliğe de değinen Sisi, ABD'nin İsrail'in endişelerini anlaması gerektiğini dile getirerek İsrail'e destek vermiştir.⁵² Sisi'nin bu açıklamalarına İsrail'den de benzer açıklamalar gelirken iki ülke yönetimleri arasındaki iyi ilişkilerin meyvesi olarak Sisi yönetimi, Mursi döneminde geri çekilen Tel Aviv büyükelçisini tekrar atamıştır. Haziran ayında Mısır Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklama ile duyurulan karara göre Dışişleri Bakan Yardımcılarından Hazim Hayrat Mısır'ın İsrail'deki yeni büyükelçisi olmuştur.⁵³ İki ülke arasındaki siyasi ilişkiler iyi düzeyde ilerlerken 2015 yılının son ayında bu kez iki ülke ekonomik ilişkilerinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. İsrail Enerji Bakanı'nın yaptığı açıklamaya göre, İsrail'in Akdeniz'deki iki doğalgaz sahasından elde edeceği doğalgazın Mısır'a ihracatına dair İsrail kabinesinden onay çıkmıştır. İsrail ile Mısır arasında doğalgaz satışına dair daha önce mutabakata varılmış; ancak iki ülke arasındaki gerginliklerden dolayı hayata geçirilememiştir.⁵⁴

Sonuç

İsrail siyaseti için 2015 yılı, 17 Mart'ta yapılan erken genel seçimler ve ülkeyi önümüzdeki 4 yıl boyunca yönetecek olan hükümeti kurma çalışmaları nedeniyle oldukça hareketli geçmiştir. Yılın ilk ayları seçime girecek partilerin kampanyaları nedeniyle oldukça hareketli geçen aynı dönemde Başbakan Netanyahu'nun İsrail ile ABD arasında krize yol açan ABD ziyareti ülkede yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Ülkede yaşanan ekonomik sorunlar ve güvenlik konularının başlıca gündem maddesi olduğu kampanya döneminin ardından yapılan seçimlerde beş yıldır Başbakan olarak görev yapan Netanyahu'nun partisi Likud, kesin bir zafer kazanmış ve yaklaşık 2 ay sonra da Netanyahu'nun liderliğinde kurulan İsrail'in yeni koalisyon hükümeti göreve başlamıştır. Ancak yeni hükümetin İsrail parlamentosu Knesset'in salt çoğunluğu olan 61 milletvekili ile kurulması, İsrail siyasetinin geleceği açısından yine belirsizlik yaratmaktadır. Koalisyon hükümetini oluşturan partiler arasında yaşanan krizler nedeniyle sık sık erken genel seçimlerin yapıldığı İsrail'de yeni hükümetin de 4 yılı tamamlaması oldukça şüpheli olarak görünmektedir. İç siyasette yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra 2015 yılında

İsrail'in dış politika gündeminde de oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştır. İnan ile yürütülen müzakerelere muhalefeti nedeniyle ABD ile sorunlar yaşayan İsrail, AB'nin Batı şeria'da üretilen İsrail ürünlerine karşı boykot kararı alması İsrail'in AB ile olan ilişkilerine darbe vurmuştur. Bununla birlikte komşusu Mısır ile ilişkilerini siyasi ve ekonomik olarak geliştirmeye devam eden İsrail, uzun süredir en alt düzeyde ilişkilerini yürüttüğü Türkiye ile de normalleşme adına önemli adımlar atmıştır.

Kronoloji

- **1 Ocak:** Netanyahu, 2005'den beri başkanlığını yürüttüğü Likud Partisinde yapılan genel başkanlık seçimlerinde bir kez daha genel başkan seçildi.
- **18 Ocak:** İsrail, Golan tepelerinin Suriye tarafındaki Kuneytra bölgesinde Hizbullah'a ait bir askeri konvoyu saldırı düzenledi. Saldırıda Hizbullah'ın önemli komutanlarının yanı sıra İran Devrim Muhafızlarına mensup bir komutan da öldü.
- **28 Ocak:** Hizbullah, İsrail'in 18 Ocak'taki saldırısına karşılık olarak İsrail askeri konvoyuna saldırı düzenledi. Lübnan sınırından roketatarla gerçekleştirilen saldırıda 2 İsrail askeri ölümlenirken 7'si de yaralandı.
- **7 Şubat:** Belçika parlamentosu 52'ye karşı 75 oyla aldığı kararla hükümete en uygun zamanda 1967 sınırlarına dayalı Filistin'i devlet olarak tanıma çağrısı yaptı.
- **3 Mart:** ABD ile İsrail arasında bir 'Protokol krizine' dönen Netanyahu'nun ABD ziyaretinin en önemli durağı olan Kongre ortak oturumu gerçekleştirildi.
- **17 Mart:** 2013 yılından sadece 2 yıl sonra İsrail halkı bir kez daha sandığa gitti. Seçimlerin kazanımı sürpriz bir şekilde Likud Partisi olurken, birinci çıkması beklenen Siyonist Birlik ikinci sırada kaldı.
- **6 Mayıs:** Netanyahu, yeni hükümeti kurması için kendisine verilen sürenin dolmasına saatler kala Yahudi Evi Partisi lideri Bennett'i ikna ederek hükümeti kurmayı başardı.
- **14 Mayıs:** Knesset'te güvenoyu alan Netanyahu Başbakanlığındaki 34. İsrail hükümeti resmen görevine başladı.
- **21 Haziran:** Mısır, Mısır döneminde geri çağrılan ve 3 yıldır boş olan İsrail Büyükelçiliğine, Hazim Hayrat'ın atandığını açıkladı.
- **25 Haziran:** Kudüs'e gitmek için İstanbul'dan yola çıkan ve aralarında 4 tane gazetecinin de bulunduğu 9 Türk vatandaşı Tel Aviv Havalimanında İsrail polisi tarafından gözaltına alındı.
- **26 Haziran:** Katolik Hristiyanlığın merkezi olan Vatikan Filistin Devletini resmen tanıdı.
- **11 Kasım:** AB Komisyonu aldığı kararla, İsrail'in işgal ettiği Batı Şeria ve Golan tepelerinde ürettiği ürünlerin AB pazarına 'yerleşimler' etiketi ile sunulmasını kararlaştırdı.
- **30 Kasım:** AB'nin işgal edilen topraklarda üretilen ürünleriyle ilgili kararına tepki gösteren İsrail, AB'nin Filistin-İsrail barış görüşmelerindeki rolünü askıya aldı.
- **19 Aralık:** İsrail'in Suriye'nin başkenti Şam'ın kırsalına savaşı uçaklarıyla düzenlediği bir saldırıda, uzun yıllar İsrail'de cezaevinde kaldıktan sonra 2008'de serbest bırakılan Hizbullah komutanlarından Samir Kantar öldürüldü.

- **22 Aralık:** Yunanistan Parlamentosu, Mahmud Abbas'ın Yunanistan'a iki günlük resmi ziyarette bulunduğu sırada aldığı kararla Filistin'i devlet olarak tanıdı.
- **25 Aralık:** İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz, İsrail kabinesinin Mısır'a doğalgaz satışı için onay verdiğini ve doğalgaz akışının yakın zamanda başlayabileceğini açıkladı.

Notlar

- 1 M. Mustafa Kulu, 2015 İsrail Seçimleri: Süreçler, Aktörler, Projeksiyonlar, Orsam Rapor no. 197, Mart 2015.
- 2 Ece Göksedef, "İsrail'deki Arap partilerinden bir ilk", *Aljazeera Türk*, 16 Mart 2015.
- 3 "The Political Parti Participation of Arab Citizens in Israel" Ocak 2015.
- 4 Marissa Newman ve Adiv Sterman "Herzog, Livni join forces to oust Netanyahu, will rotate premiership", *The Times of Israel*, 10 Aralık 2014.
- 5 "Netanyahu: Seçilirse Filistin devleti olmayacak", *BBC Türkçe*, 17 Mart 2015.
- 6 M. Mustafa Kulu, 2015 İsrail Seçimleri: Süreçler, Aktörler, Projeksiyonlar, Orsam Rapor no. 197, Mart 2015.
- 7 M. Mustafa Kulu, 2015 İsrail Seçimleri: Süreçler, Aktörler, Projeksiyonlar, Orsam Rapor no. 197, Mart 2015.
- 8 Ece Göksedef, "İsrail'de Netanyahu kazandı", *Aljazeera Türk*, 18 Mart 2015.
- 9 "Israel election: Netanyahu's Likud storms to victory", *BBC*, 18 Mart 2015.
- 10 "İsrail'de seçim sonuçları belli oldu", *Radikal*, 18 Mart 2015.
- 11 "Israel election: why were the exit polls wrong?", *The Guardian*, 18 Mart 2015.
- 12 "In victory speech, Netanyahu says he will seek 'strong, stable government'", *The Jerusalem Post*, 18 Mart 2015.
- 13 "Herzog Congratulates Netanyahu, Refuses to say Whether He'll Join Coalition", *Haaretz*, 18 Mart 2015.
- 14 Jonathan Lis, "Netanyahu and Bennett Meet to Confirm: Next Government Will Be 'Rightist'" *Haaretz*, 24 Mart 2015.
- 15 Dan Williams, "Israel's Lieberman says won't join new government", *Reuters*, 4 Mayıs 2015.
- 16 "Bennett Gives Coalition Ultimatum: Justice Ministry or Bus" *Haaretz*, 5 Mayıs 2015.
- 17 Jodi Rudoren, "Netanyahu Forms an Israeli Government, With Minutes to Spare", *The New York Times*, 6 Mayıs 2015.
- 18 Itamar Sharon, "Who's who in the Netanyahu's 2015 government", *The Times of Israel*, 15.05.2015.
- 19 "ABD'de Protokol Krizi", *Aljazeera Türk*, 23 Ocak 2015.
- 20 Barak Ravid, "Susan Rice: Netanyahu's Congress Speech Destructive to Israel-U.S. Ties", *Haaretz*, 25 Şubat 2015.
- 21 Itamar Sharon, "Herzog: Netanyahu must cancel his speech to Congress", *The Times of Israel*, 7 Şubat 2015; William Booth ve Rooth Eglash, "How Israel reacted to Netanyahu's speech to Congress", *The Washington Post*, 3 Mart 2015; "Herzog: If I was Netanyahu, I would nix Congress speech and hold intensive talks with Obama", *Jerusalem Post*, 26 Şubat 2015.
- 22 Julia Edwards ve Roberta Rampton, "U.S accuses Israel of inaccurate leaks on Iran nuclear talks", *Reuters*, 18 Şubat 2015.
- 23 "Full text of PM Netanyahu's speech to AIPAC", *The Jerusalem Post*, 2 Mart 2015.
- 24 "Exclusive: Full text of Reuters interview with Obama", *Reuters*, 2 Mart 2015.
- 25 Julian Borger, Peter Beaumont ve Ian Black "Between the lines of Binyamin Netanyahu's speech to Congress", *The Guardian*, 3 Mart 2015, Selçuk Acar, Mehmet Toroğlu, "Netanyahu'nun "kongre konuşması" protesto edildi" *Anadolu Ajansı*, 3 Mart 2015
- 26 "Obama says Netanyahu did not offer viable alternatives on Iran", *The Guardian*, 4 Mart 2015.

- 27 "Obama: Netanyahu yeni bir şey söylemedi", *Aljazeera Turk*, 4 Mart 2015.
- 28 Rebecca Shimonı Stoil, "Obama administration rejects Netanyahu backtrack on two-states", *The Times of Israel*, 19 Mart 2015
- 29 Yitzhak Benhorin, "Obama congratulates Netanyahu, stresses commitment two-state solution", *YTnews*, 20 Mart 2015.
- 30 Sam Stein, "Here's the Full Transcript of Obama's Interview with HuffPost", *The Huffington Post*, 22 Mart 2015.
- 31 "AB'den İsrail'i öfkeleniren etiket zorunluluğu", *BBC Türkçe*, 11 Kasım 2015.
- 32 "AB ile Tel Aviv arasında "İsrail malı" krizi", *Euronews*, 12 Kasım 2015.
- 33 "İsrail AB'nin barış sürecindeki rolünü askıya aldı", *Sabah*, 30 Kasım 2015.
- 34 "Belçika parlamentosundan Filistin'i tanıma çağırısı", *Aljazeera Turk*, 7 Şubat 2015.
- 35 "Greek parliament votes to recognise Palestinian state", *Aljazeera*, 22 Aralık 2015.
- 36 "Vatikan 'Filistin devletini' tanıdı", *Sabah*, 13 Mayıs 2015.
- 37 Barak Ravid, "In Secret Meeting, Israel and Turkey Renew Reconciliation Talks", *Haaretz*, 22 Haziran 2015.
- 38 "Çavuşoğlu, Türkiye-İsrail görüşmesini doğruladı", *NTV*, 24 Haziran 2015.
- 39 "İsrail'de 4'ü gazeteci 9 Türk gözaltına alındı", *CNN Türk*, 26 Haziran 2015.
- 40 "İsrailli yetkili: İran ve İŞİD, Tel Aviv ve Ankara'yı yaklaştırabilir", *Hürriyet*, 22 Temmuz 2015, "İsrail'den Türkiye açıklaması" *Hürriyet*, 28 Ağustos 2015.
- 41 Selçuk Tepeli, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Gerilimin tarafı değiliz, süreci sulh içinde götüreceğiz", *Habertürk*, 14 Aralık 2015.
- 42 Barak Ravid, "Five Years After Gaza Flotilla Raid, Israel and Turkey Reach Understandings on Ending Crisis", *Haaretz*, 17 Aralık 2015.
- 43 "İsrail Başbakanı Netanyahu'dan Salih Aruri açıklaması", *Radikal*, 22 Aralık 2015, "Aruri kendi isteğiyle Türkiye'den ayrıldı", *Habertürk*, 22 Aralık 2015.
- 44 "İsrail 3 şartı yerine getirmediği müddetçe..." *TRT Türk*, 28 Aralık 2015.
- 45 "Davutoğlu ve Aliyev'den ortak açıklama", *Milliyet*, 3 Aralık 2015, "Katar'la doğalgaz anlaşması", *Aljazeera Turk*, 2 Aralık 2015.
- 46 "Hizbullah: İsrail Golan'da 6 savaşıımızı öldürdü", 19 Ocak 2015, *BBC Türkçe*, "İsrail'den toplu suikast", *Hürriyet*, 19 Ocak 2015.
- 47 "Three killed as Israel and Hezbollah clash on Lebanese border", *BBC*, 28 Ocak 2015.
- 48 Roi Kais, "Nasrallah: Hezbollah does not fear war with Israel" *YTNEWS*, 30 Ocak 2015.
- 49 "Rusya ve İsrail'den Suriye uzlaşması", *Aljazeera Türk*, 22 Eylül 2015.
- 50 "Rus generaller Tel Aviv'de", *Aljazeera Türk*, 6 Ekim 2015.
- 51 Jack Houry, Barak Ravid, "Hezbollah: Samir Kuntar Killed in Israeli Airstrike on Damascus", *Haaretz*, 20 Aralık 2015.
- 52 Lally Weymouth, "Egyptian President Abdel Fatah al-Sissi, who talks to Netanyahu 'a lot,' says his country is in danger of collapse", *The Washington Post*, 12 Mart 2015.
- 53 Raphael Ahren, "After 3 years, Egypt appoints new ambassador to Israel", *The Times of Israel*, 21 Haziran 2015."
- 54 "İsrail'den Mısır'a doğalgaz ihracatına onay", *Mısır Bülteni*, 25 Aralık 2015.